

Kilder og kunnskapssøking

Alexandre Dessingué

IKS, UIS/Språkløyper.no

Å hente inn eller å produsere kilder?

For å finne svar på et spesifikt spørsmål (eller en problemstilling) må forskeren finne relevant informasjon om temaet spørsmålet handler om. Denne prosessen kalles for heuristikk eller kunnskapssøking. Informasjon kan hentes inn ved hjelp av eksisterende og tilgjengelige kilder produsert av andre (for eks. statistikk, brev, bilder, kart, avisartikler, bøker, filmer/dokumentarer, netttinnlegg, osv.). Slike kilder kan generisk kalles for dokumenter og kan være både skriftlige, visuelle og/eller muntlige. Informasjon kan også produseres ved bruk av ulike metoder som for eksempel observasjon, spørreundersøkelse eller intervju. I dette tilfellet er det altså forskeren selv som produserer nye kilder til informasjon og kunnskap. Det å være i stand til å vurdere i hvilken grad en kilde er til å stole på (pålitelighet) og vil kunne gi gode svar på problemet eller fenomenet som studeres, handler om evnen til å være kildekritisk. Ulike typer kilder har ulike kvaliteter og vil kunne gi oss ulik informasjon. Enhver kilde har både styrker og svakheter som, i et kildekritisk perspektiv, er viktig å være bevisst på.

Å hente inn informasjon ved hjelp av dokumenter

Som vi har sett innledningsvis er dokumenter som informasjonskilder mangfoldige og kan gi oss både kvantitativ og kvalitativ informasjon.

Kvantitative informasjonskilder

Statistiske rapporter kan for eksempel informere oss om omfang eller utbredelsen av et bestemt fenomen. Statistikk er en viktig kvantitativ informasjonskilde for mange sentrale områder i samfunnet, som i medisinsk og biologisk forskning, sosiologi, statsvitenskap, utdanningsvitenskap, økonomi eller arbeidsliv. Det er helt avgjørende at man vet hvilke aktører står bak gjennomføring av statistiske spørreundersøkelser. Useriøse aktører kan lett manipulere tall, misbruke statistikk, påvirke forståelse av enkelte hendelser i samfunnet og på denne måten danne et misvisende grunnlag som fører til feil tolkning og feil beslutning. Kvantitative informasjonskilder kan også være vanskelige å tolke og krever mye kunnskap (f.eks. om statistikk) og praksis.

Kvalitative informasjonskilder

Det finnes også mange dokumenter som kan gi oss mer kvalitativ innsikt i et bestemt fenomen. Både offentlige dokumenter (f.eks. avisartikler, administrative rapporter eller arkivmateriale) og private dokumenter (f.eks. brev, dagbøker, bilder) gjør det mulig for en forsker å få innblikk i hvordan enkelte personer forteller om en bestemt hendelse eller et gitt fenomen. I mange dokumenter som f.eks. i en avisartikkel eller et brev kan man få en dypere innsikt i hvilket språk og hvilke ord og uttrykk man bruker, og hvilke meninger man assosierer med temaet som undersøkes. Visuelle dokumenter slik som bilder eller illustrasjoner som ikke nødvendigvis innebærer verbal språkbruk kan være utfordrende å tolke, med mindre man har mye informasjon om konteksten bak bildet/illustrasjonen (informasjon om hvem som har produsert bildet, målgruppe, når, hvor og hvorfor).

Fordeler med dokumenter som informasjonskilde er at de er permanent tilgjengelige for forskeren. Med dokumenter sparer forskeren både tid og ressurser ved å unngå transkriberingsarbeid. Samtidig er det som regel nødvendig med omfattende forarbeid knyttet til kunnskapssøking og enkelte dokumenter kan være krevende å få tak i. Dokumenter kan også være ufullstendige eller unøyaktige. Det vil alltid være viktig når man arbeider med dokumenter som kilder å vurdere avstand mellom produsenten av dokumentet og hendelsen eller fenomenet som det fortelles om. Har for eksempel forfatteren av et brev opplevd eller sett det han forteller om, vil man kunne snakke om dokumentet som en primær kilde, et resultat av en førstehåndserfaring. Hvis et dokument forteller derimot om en hendelse uten at produsenten har noe førstehåndserfaring av hendelsen eller fenomenet, snakker

man gjerne om sekundære kilder. Det at en kilde er enten primær eller sekundær er ingen kvalitativ indikasjon (vi kan ikke stole mer på en primær kilde enn en sekundær kilde), men det gir oss viktig informasjon når det gjelder avstand mellom fenomenet eller hendelsen som det fortelles om og produsenten av dokumentet.

Å produsere informasjon ved hjelp av observasjon, spørreundersøkelse eller intervju

Ved hjelp av observasjon, spørreundersøkelse eller intervju kan en forsker selv produsere informasjonskilder som kan belyse temaet man ønsker å undersøke. Det innebærer at fenomenet eller temaet som studeres kan observeres eller at man har tilgang til informanter som besitter viktig informasjon om det aktuelle temaet.

Å samle inn informasjon ved hjelp av observasjon

Når det er mulig er observasjoner en effektiv kilde til informasjon og kunnskap fordi forskeren har da førstehåndserfaring med fenomenet eller problemet han ønsker å finne svar på. Utfordringen kan være at forskeren blir sett på som påtrengende og forstyrrende i forhold til det fenomenet som observeres. Å utvikle observasjonsevner og ta gode feltnotater er også utfordrende og krever struktur, gode rutiner og praksis. Å bruke videoopptak kan være et godt supplement til observasjon for å samle inn mer presis informasjon. Bruk av video krever imidlertid at man følger strenge etiske retningslinjer og man må være bevisst på at kamera kun tar opp det linsen fokuserer på. Å bruke lydopptak kan også være fordelaktig og kan brukes som et godt supplement til feltnotater i en observasjonsrunde, men lydopptak vil bare gi oss svar på det folk uttrykker verbalt. Kilder som samles inn ved hjelp av observasjon kan bestå av både feltnotater, lydopptak eller videoopptak eller kan være en kombinasjon av disse. For at disse kildene skal kunne utnyttes i et analytisk arbeid så vil forskeren måtte transkribere det råmateriale i form av en tekst og en slik prosess krever også ofte tid og presisjon.

Å samle inn informasjon ved hjelp av spørreundersøkelse eller intervju

Både spørreundersøkelse, individuell og gruppeintervju kan være viktige kilder til informasjon og kunnskap. Det innebærer at personer som blir spurt (respondenter) eller intervjuet (informanter) kan gi innsiktsfull informasjon om fenomenet eller temaet forskeren ønsker å analysere. Slike metoder gir forskeren full kontroll over spørsmålene som stilles.

I en spørreundersøkelse er spørsmålene vanligvis forhåndsdefinerte og standardiserte og alle deltakere mottar de samme spørsmålene i samme rekkefølge. I en spørreundersøkelse er det ofte begrenset plass til å gi detaljerte svar, men kan derimot inkludere mange flere deltakere enn med intervju. I et intervju stiller en forsker spørsmål direkte til noen informanter og kan dermed gå i dybde ved å stille oppfølgingsspørsmål. Under intervju kan forskerens tilstedeværelse påvirke svarene til informanten, og kvaliteten på svarene kan variere veldig fra informant til informant.

En mulig utfordring ved bruk av spørreundersøkelse eller intervju er at slike metoder gir oss informasjon som er filtrert gjennom respondentenes/informantenes syn og meninger. En annen utfordring som er viktig å være bevisst på er at intervju er konstruerte situasjoner som kan føles unaturlig eller ukomfortabel for informanten. På lik linje som observasjon krever spørreundersøkelse og intervju at forskeren forholder seg til strenge retningslinjer og setter seg inn i gode forskningsetiske praksiser.

Oppgave: På bakgrunn av det du nettopp har lest, noter ned hvilke tanker du nå gjør deg om bruk av kilder og kildekritikk i din undervisning.